

URZĄD GMINY KRYNICE

**Gminny Program Opieki nad
Zabytkami w gminie Krynice na lata
2023-2026**

Krynice, listopad 2022 r.

Spis treści

1. Wstęp.....	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	6
4.1. Strategiczne cele polityki państwa z zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	7
4.2. Relacje Program z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu....	7
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	17
5.1. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy.....	21
5.1.1. Charakterystyka gminy.....	21
5.1.2. Zarys historii obszaru gminy.....	22
5.1.3. Krajobraz kulturowy.....	24
5.1.4. Analiza widokowa krajobrazu kulturowego.....	24
5.2. Zabytki nieruchome.....	25
5.2.1. Zabytki dworsko – parkowe.....	26
5.2.2. Zabytki sakralne.....	27
5.2.3. Cmentarz.....	27
5.2.4. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	27
5.2.5. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	28
5.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	29
5.4. Zabytki archeologiczne.....	34
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	40
5.6. Dziedzictwo niematerialne.....	40
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.....	42
7. Założenia programowe.....	43
7.1. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	44
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	46
9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice	47
10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice.....	48
11. Aktualizacja programu.....	49

1. Wstęp

Ochrona zabytków jest obowiązkiem Państwa, które realizuje je samodzielnie oraz za pośrednictwem samorządów terytorialnych. Gminy mają przypisaną rolę i obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych oraz w ochronie dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Dlatego też przedmiotem niniejszego dokumentu jest opieka nad zabytkami znajdującymi się na obszarze administracyjnym gminy Krynice. Urząd Gminy posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i ugruntowanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym.

Celem tego opracowania jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków i tym samym wyznaczenie głównych zadań i kierunków działań ukierunkowanych na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840). Niniejszy dokument wskazuje i podpowiada sposoby realizacji wyznaczonych działań oraz dąży do widocznej poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów będących w administracji gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany na okres 4 lat przez Wójta Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty uchwałą przez Radę Gminy. Program podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego. Program opieki nad zabytkami jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji. Z tego też względu Wójt, co 2 lata, przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu.

Program opieki nad zabytkami jest rozwinięciem zagadnień przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Krynice na lata 2021-2030. Niniejszy

dokument stanowi uzupełnienie dotychczas przyjętych aktów prawa miejscowego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego niesie ze sobą diagnozę stanu zachowania zabytków i określenie zmian, jakie powinny być realizowane w latach 2023-2026, z uwzględnieniem planów i możliwości finansowych i organizacyjnych jak również upowszechniających wiedzę o zabytkach.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840), która obliguje samorządy gminne do opracowania, na okres czterech lat, gminnego programu opieki nad zabytkami.

Wyżej wymieniona ustawa, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, finansowych i organizacyjnych umożliwiających odpowiednie zachowanie zabytków oraz ich utrzymanie i zagospodarowanie,
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 3) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu i nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) eksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego,

6) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – Dz. U. z 2022 r. poz. 840
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym – Dz. U. z 2022 r. poz. 559, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – Dz. U. z 2022 r. poz. 503, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych – Dz. U. z 2018 r. poz. 2337
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami – Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach – Dz. U. z 2022 r. poz. 385
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach – Dz. U. z 2019 r. poz. 1479, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane – Dz. U. z 2021 r. poz. 2351, z późn. zm.

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska – Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie – Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – Dz. U. z 2022 r. poz. 916, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej – Dz. U. z 2020 r. poz. 194, z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – Dz. U. Nr 113, poz. 661.

Krajowe dokumenty programowe z zakresu dóbr kultury:

- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami - Uchwała Rady Ministrów nr 82 z dnia 13.08.2019

Dokumenty programowe wojewódzkie:

- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego,
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego,
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Lubelskim na lata 2019 – 2022

Akty prawa miejscowego i dokumenty strategiczne Gminy Krynice:

- Strategia Rozwoju Gminy Krynice na lata 2021 – 2030
- Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Krynice na lata 2017 – 2023
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Krynice

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zwrócono uwagę na opracowanie programu opieki nad zabytkami, który powinien:

- 1) uwzględnić zagadnienia ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) rozpatrywać kwestie uwarunkowań ochrony zabytków w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, wraz z ochroną przyrody i równowagą ekologiczną,
- 3) dążyć do opóźniania procesów degradacji zabytków i starania do poprawy ich stanu,
- 4) podkreślania poszczególnych zabytków i akcentowania atrakcyjności walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Uchwała Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. przyjęła *Krajowy Program*, który jest kluczowym instrumentem planowania strategicznego w dziedzinie ochrony zabytków. Pozwala on na ujednoczenie polityki konserwatorskiej na szczeblu ogólnokrajowym oraz skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na zagadnieniach na zagadnieniach ochrony zabytków.

Adresatami Krajowego Programu są organy administracji rządowej, przede wszystkim MKiDN, wojewodowie i wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz podległe im wyspecjalizowane instytucje kultury.

Cele i kierunki określone w w/w Programie są realizowane poprzez tworzenie odpowiedniego otoczenia prawnego oraz podejmowanie długofalowych działań. Na szczeblu lokalnym i regionalnym analogiczną rolę pełnią gminne, powiatowe i wojewódzkie programy opieki nad zabytkami.

4.2. Relacje Programu z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi:

1) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim

Celem programu jest wyznaczenie odpowiednich kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Program służyć powinien inicjowaniu działań dotyczących wspierania i koordynowania badań, prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty do realizacji przez Samorząd Województwa Lubelskiego Uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r. Wyznaczone cele Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022:

• **Cel strategiczny I:** wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego Województwa Lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi:

Działanie 1: Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzenie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego

Działanie 2: Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Działanie 3: Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków

Działanie 4: Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojaskowych oraz obiektów archeologicznych

Działanie 5: Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki

Działanie 6: Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego

Działanie 7: Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy

Cel Operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego:

Działanie 1: Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny

Działanie 2: Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego

Działanie 3: Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywanie przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu

Działanie 4: Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia

Działanie 5: Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich

Działanie 6: Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej

• Cel strategiczny II: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Cel Operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny

Działanie 1: Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej

Działanie 2: Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny

Działanie 3: Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony

Działanie 4: Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego

Działanie 5: Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny

Cel Operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny:

Działanie 1: Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako

czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej

Działanie 2: Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu

Działanie 3: Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej – krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych

Działanie 4: Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno-ekonomicznego

Działanie 5: Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy

Działanie 6: Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego

Działanie 7: Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno-ekonomicznych.

2) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego (PZPWL)

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego znajdziemy diagnozę zagrożeń dla stanu struktury zabytkowej na terenie województwa:

- postępująca urbanizacja,
- brak kompleksowych działań rewitalizacyjnych (które powinny być uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego),
- braku powiązań obiektów nowoprojektowanych z obiektami zabytkowymi,
- nasilający się ruch tranzytowy.

Główne potencjały rozwojowe regionu oparte są na położeniu na międzynarodowych korytarzach komunikacyjnych, potencjale żywicielskim oraz turystycznym.

Lubelszczyzna jest regionem o znacznym i uznanym potencjale turystycznym. Jego wykorzystanie wymaga budowy kompleksowego programu i oferty turystycznej, poprawy infrastruktury obsługowej oraz akcji promujących produkty turystyczne skierowane do odbiorców krajowych i zagranicznych. Na podstawie oceny stanu zagospodarowania, za główne potencjały rozwojowe turystyki uznano:

- dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, bogate zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną
- walory środowiska kulturowego,
- atrakcyjność krajobrazową i przyrodniczą środowiska dla przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką, agroturystyką i turystyką wypoczynkową,
- uznane walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe.

W wizji rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego i harmonizacja zagospodarowania w powiązaniu z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Najważniejsze zapisy dotyczące zabytków nieruchomych zawarte są w I., rozdz. IX, p.9. „Kultura”, w których scharakteryzowano wszystkie istotne kulturowe składniki przestrzeni podlegające ochronie, badaniom, waloryzacji, ocenie zagrożeń oraz programom rozwoju a także reaktywacji turystycznej w odniesieniu do dawnych szlaków handlowych, powiązanych z siecią osadniczą. Za wyjątkowo istotny podpunkt należy uznać ten dotyczący miejsc pamięci związanych z siecią osadniczą. Za wyjątkowo istotny podpunkt należy uznać dotyczący miejsc pamięci związanych z ważnymi dla narodu i państwa wydarzeniami, w tym, szczególnie z historią walki o niepodległość w czasach porzbirowych, II Rzeczypospolitej, II Wojny Światowej i historią najnowszą. W myśl Planu kierunki polityki przestrzennej powiązane zostały z działaniami na rzecz rozwoju kultury i ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych regionu.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony zabytków i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego (w tym parków kulturowych)
- przeznaczenie obszarów predystynowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,

- tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wielkoprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno – gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ograniczanie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

3) Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (Uchwała Nr XXIV/406/2021 przyjęta przez Sejmik Województwa Lubelskiego dnia 29 marca 2021 r.)

Strategia ta wymienia szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe jako jeden z ważniejszych potencjałów rozwojowych województwa lubelskiego obok środowiska naturalnego. Dynamiczny rozwój turystyki może być rozwijany poprzez promocję charakterystycznej różnorodności środowiska kulturowego naturalnego Lubelszczyzny.

Walory środowiska kulturowego i przyrodniczego województwa, a także stan rozwoju infrastruktury turystycznej stanowią przesłankę dla rozwoju turystyki jako jednego z istotnych sektorów gospodarki regionu.

Sektor turystyki w województwie lubelskim jest ważnym elementem struktury województwa, obszarem działalności gospodarczej o dużym potencjale rozwojowym oraz stanowi płaszczyznę kształtowania konkurencyjności regionalnej.

4) Regionalna Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Bogactwo środowiska turystycznego województwa lubelskiego stanowią m.in. środowisko przyrodnicze, spuścizna kulturowa będąca wynikiem styku trzech religii czy wreszcie cykliczne wydarzenia kulturalne. Znaczącym walorem dla turystyki są instytucje kultury oraz miejsca pielgrzymkowe, a także kultywowane w niektórych obszarach przejawy tradycyjnej kultury ludowej. W świadomości mieszkańców coraz częściej pojawia się potrzeba podejmowania działań w zakresie rewitalizacji i konserwacji zabytków, ochrony środowiska czy budowy infrastruktury technicznej, promocji terenu, jak również zrzeszania się w ponadlokalnych organizacjach turystycznych.

5) Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Województwie Lubelskim

Dokument ten powstał na potrzeby opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Określa on możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarki turystycznej poprzez promowanie różnorodnych form turystyki i rekreacji, racjonalne wykorzystanie bazy turystycznej, zasobów ludzkich, przyrodniczych, kulturowych czy materialnych. Dokument zawiera cele główne, kierunki rozwoju sektora turystyki oraz strategiczne działania. Jako czynniki atrakcyjności turystycznej wskazano m.in.: występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz

sanktuariów; walory przyrodnicze i krajobrazowe; walory kulturowe; sposoby udostępniania walorów turystycznych obszarów.

Celem nadrzędnym koncepcji jest "Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu".

Głównym kierunkiem rozwoju turystyki są turystyka krajoznawczo-indywidualna i zorganizowana, wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycję zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu; turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

• Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego (Art. 18). Niezależnie bowiem od ochrony wynikającej z wpisu do rejestru zabytków to Rada Gminy decyduje poprzez zapisy w wymienionych dokumentach o sposobach opieki nad swym dziedzictwem, mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Krynice wykazuje zgodność z celami zawartymi w następującym gminnym dokumencie strategicznym:

• **Strategia rozwoju gminy Krynice na lata 2021-2030**

Misją rozwojową Gminy Krynice jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego jej obszaru, pozwalające na podnoszenie jakości życia społeczności lokalnej. Gmina w pełni wykorzystuje posiadane zasoby i walory, a także endogeniczne i egzogeniczne potencjały rozwojowe, przyczyniając się do podnoszenia własnej atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej. Podejmowanie skutecznych działań dążących do systematycznego i zintegrowanego rozwoju turystyki, przedsiębiorczości, rolnictwa i kapitału ludzkiego pozwala na zbudowanie trwałej przewagi konkurencyjnej Gminy. Skuteczna współpraca między samorządowa i międzysektorowa pozwala na osiągnięcie efektu synergii i pobudzanie szerszego rozwoju całego obszaru. Cele strategiczne opisane w dokumencie zawierają kierunki działań związane pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Jednym z celów strategicznych jest efektywne wykorzystanie walorów środowiskowych i historycznych Gminy Krynice pozwalające na stworzenie unikalnych, konkurencyjnych produktów turystycznych.

- Przeznaczenie i zagospodarowanie nowych obszarów w Gminie Krynice pod działalność związaną z turystyką i rekreacją,
- Zwiększenie dostępności terenów o szczególnych walorach turystycznych na obszarze Gminy,
- Ochrona i renowacja miejsc i obiektów zabytkowych wymagających interwencji na obszarze Gminy Krynice,
- Poprawa stanu infrastruktury okołoturystycznej: budowa nowych oraz rozbudowa istniejących elementów niezbędnych do zwiększania atrakcyjności turystycznej Gminy Krynice,

- Stymulowanie inwestycji związanych z budową nowej, wysokiej jakości infrastruktury obsługi ruchu turystycznego na terenie Gminy Krynice,
- Stymulowanie i wspieranie działań zmierzających do odtwarzania, zachowania i kultywowania lokalnych tradycji Gminy Krynice.

Oprócz istotnych celów zawartych w strategii rozwoju koncentrujących się na zasobach ludzkich i rozwoju infrastruktury działania ukierunkowane zostały na wspieranie i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez rewitalizację obiektów należących do zasobu gminnego oraz dbałości o lokalne dziedzictwo kulturowe.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Krynice**

Studium przyjmuje podstawowe cele zagospodarowania przestrzennego wynikające ze stanu obecnego oraz z uwarunkowań gminy. Obszarami objętymi ochroną są m.in.: zespół pałacowy w Dzierążni, kościół parafialny rzym. - kat. p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Dzierążni, kościół rzym. – kat. Pw. Św. Stanisława biskupa w Krynicach, ruiny dworu w Krynicach i Zwiartowie, obiekty zabytkowe znajdujące się w ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego jak i ww. dokumenty ustalają ochronę konserwatorską dla obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Krynice. Właściciele obiektów przy planowaniu niektórych prac budowlanych przy tych zabytkach zobowiązani są do ubiegania się o opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego powinien uwzględniać obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska objęte badaniami archeologicznymi. Ochrona konserwatorska obejmuje obiekty w zakresie walorów zewnętrznych, kompozycji przestrzennej o wartościach zalecanych do utrzymania w krajobrazie kulturowym. Wszelkie prace budowlane, ziemne oraz przekształcenia terenu powinny uwzględniać lokalizację stanowisk archeologicznych. Zmiany zagospodarowania terenu, jak również wszelkie prace projektowe inwestycji wymagają uzgodnień konserwatorskich z WUOZ w Lublinie.

W przypadku prowadzenia sieci liniowych infrastruktury technicznej i prac ziemnych w tym zakresie niezbędne jest uwzględnienie nadzoru archeologicznego.

Omówiony tok postępowania dla zabytków znajdujących się w rejestrze zabytków oraz ewidencji konserwatorskiej powinien uwzględniać konieczność zachowania harmonijnego ukształtowania krajobrazu kulturowego oraz właściwe wpisywanie w jego formę nowych obiektów.

Wskazana jest ochrona i konserwacja zabytkowych obiektów, ich układu kompozycyjnego, utrzymanie ich funkcji i w przypadku obiektów sakralnych wyposażenia wewnętrznego. Należy również uwzględnić wznoszenie nowej zabudowy architektonicznej w sąsiedztwie obiektów i obszarów zabytkowych przesłaniających i dysharmonizujących jego otoczenie. Ogólna zasada powinna opierać się na harmonii zabudowy tradycyjnej z nowoczesną nie degradując tym samym tradycyjnego krajobrazu kulturowego.

W celu zachowania i podkreślenia tożsamości kulturowej i ochrony krajobrazu kulturowego wsi należy wskazać lokalne wytyczne chroniące specyficzny styl budownictwa ludowego.

5.1. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy

5.1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Krynice jest gminą wiejską, położoną w województwie lubelskim, w powiecie tomaszowskim. Gmina zajmuje obszar 73,56 km² i graniczy z następującymi gminami:

- gmina Adamów, woj. lubelskie, pow. zamojski
- gmina Komarów – Osada, woj. lubelski, pow. zamojski
- gmina Krasnobród, woj. lubelskie, pow. zamojski,
- gmina Łabunie, woj. lubelskie, pow. zamojski,
- gmina Rachanie, woj. lubelski, pow. tomaszowski
- gmina Tarnawatka, woj. lubelski, pow. tomaszowski.

Gmina Krynice położona jest na terenie trzech mezoregionów fizycznogeograficznych: Grzęda Sokalska, Roztocze Środkowe i Kotlina Hrubieszowska.

W skład gminy Krynice wchodzi 15 sołectw: Antoniówka, Budy, Dąbrowa, Dzierążnia, Huta Dzierążyńska, , Krynice, Majdan Krynicki, Majdan – Sielec, Polanówka, Polany, Romanówka, Zaboreczno, Zadnoga, Zwiartów i Zwiartów – Kolonia.

Największą powierzchnię gminy stanowią użytki rolne (83,52%). Drugie w kolejności są grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione, które zajmują 13,20% powierzchni Gminy.

Układ funkcjonalny Gminy Krynice tworzą: tereny mieszkalne, przemysłowe, komunikacyjne, wypoczynkowe, użytki rolne i leśne.

5.1.2. Zarys historii obszaru gminy

Tereny dzisiejszej gminy Krynice wchodziły w najdawniejszej przeszłości historycznej w skład ziem zwanych Grodami Czerwieńskimi, będącymi dzielnicą czy też krainą państwa Polskiego za panowania Mieszka I. Pierwsze wzmianki o wsiach z obszaru dzisiejszej gminy Krynice są nader skąpe i pochodzą z początków XV w. Nazwa miejscowości Krynice pochodzi od rozlewisk wodnych nazywanych krynicami. Źródła pisane mówią o potężnym, liczącym 300 ha rozlewisku. Jego pozostałość stanowią tereny bagienne i zalew (w dolinie rzeki „Kryniczki” – „Kryniczanki”), wykorzystywany jako teren rekreacyjno-wypoczynkowy dla wędkarzy. Pierwsza udokumentowana wzmianka źródłowa o wsi Zwiartów pochodzi z roku 1425. Wsie Dzierążnia i Krynice pierwszy raz wymieniane są w roku 1435, kiedy miejscowości te należały do Adama Łabuńskiego, herbu Zagłoba.

Kościół katolicki pojawił się na tych terenach w połowie XIV w. wraz z osadnictwem polskim. Powstała wówczas sieć parafii rzymskokatolickich. Teren dzisiejszej gminy Krynice obejmują parafie Dzierążnia i Krynice. Parafia Dzierążnia była erygowana dnia 7 kwietnia 1537 r. przez biskupa chełmskiego Jakuba Buczackiego. Rzymskokatolicka parafia Krynice została erygowana dnia 25 czerwca 1925 r. przez biskupa Mariana Fulmana. Powstała przez podział parafii Łabunie.

W roku 1772 Austria, Prusy i Rosja podpisały pierwszy układ rozbiorowy. W tym czasie tereny dzisiejszej gminy Krynice pozostały w składzie Rzeczypospolitej, nadal w obrębie ziemi bełskiej. Dopiero po III rozbiorze resztę ziemi chełmskiej i bełskiej oficjalnie wcielono do monarchii habsburskiej dnia 21 marca 1796 r. i otrzymały one nazwę Galicji Zachodniej. W nowym podziale tereny dzisiejszej gminy Krynice znalazły się w cyrkule lubelskim po przejściu tych terenów przez carską Rosję.

W lipcu 1831 r. podczas Powstania Listopadowego rozpoczęło się oblężenie oraz blokada Zamościa przez 12 tys. żołnierzy carskich dowodzonych przez generała Kajsarowa. Oddziały wojska polskiego dowodzone przez majora Dominika Bulewskiego oraz majora Wincentego Szymańskiego, broniące twierdzy zamojskiej, stoczyły pod Kryniciami zwycięską potyczkę z wojskiem rosyjskim.

W sierpniu 1914 r. podczas I wojny światowej działania wojenne objęły południową Lubelszczyznę. Wojska austriackie stoczyły tu zwycięską bitwę z armią rosyjską dnia 27 sierpnia 1914 r. w okolicach Zamościa oraz 2 lutego 1915 r. pod Komarowem, a następnie wycofały się za rzekę San.

W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. teren dzisiejszego powiatu tomaszowskiego stał się areną krwawych walk. Rozegrały się tu dwie ciężkie bitwy o Tomaszów Lubelski. W ramach działań wojennych w rejonie Tomaszowa Lubelskiego liczne potyczki między wojskami polskimi a niemieckim rozegrały się na terenie dzisiejszej gminy Krynice m. innymi w okolicach Dzierążni, Polanówki, Majdanu Krynickiego i Zwiartowa.

1 lutego 1943 roku doszło do bitwy z Niemcami pod Zaborecznem. Przeciwno liczącym ok. 240 ludzi i słabo uzbrojonym oddziałom Batalionów Chłopskich, Niemcy rzucili do walki zmotoryzowany batalion żandarmerii i dwie kompanie Wehrmachtu, liczące razem ok. 1500 żołnierzy. Po zaciętych walkach oddziały polskie przegrupowały się w kierunku wsi Róża, gdzie 2 lutego 1943 r. doszło do nowego starcia z Niemcami. Po ciężkiej walce partyzanci zdołali wyrwać się z okrążenia. Zdecydowane działania partyzanckie zmusiły okupanta do zaniechania akcji wysiedleńczej. Wydarzenia, jakie miały miejsce w tym regionie w latach 1942-1943, określane są czasem nazwą powstania zamojskiego. Upamiętnia je Szlak Partyzancki.

Od stycznia 1944 r. do końca okupacji niemieckiej w powiatach tomaszowskim i hrubieszowskim trwały natężone walki toczone przez oddziały Armii Krajowej

i Batalionów Chłopskich z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA). Pierwsze lata powojenne to przede wszystkim odbudowa gospodarki ze zniszczeń wojennych.

5.1.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy gminy tworzy przede wszystkim zróżnicowane ukształtowanie terenu oraz różnorodna szata roślinna, stanowiące naturalne pokrycie terenu; układy przestrzenne jednostek osadniczych oraz zespoły zabytkowe; osie kompozycyjne; dominanty przestrzenne; wnętrza krajobrazowe; obiekty dysharmonijne w krajobrazie. Krajobraz kulturowy zdefiniowano jako ukształtowany przez człowieka krajobraz, wymagający stałych zabiegów w celu jego trwałego utrzymania. Zaliczono do niego zwartą i rozproszoną zabudowę wiejską, pola uprawne, łąki i pastwiska.

5.1.4. Analiza widokowa krajobrazu kulturowego

Krajobraz kulturowy jest przestrzenią historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawiera wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Największą powierzchnię na terenie gminy Krynice zajmują użytki rolne stanowiące 83,52%, następnie grunty leśne 13,20%, grunty zabudowane i zurbanizowane 2,33%, grunty pod wodami 0,54% a nieużytki i tereny różne 0,41%. W poszczególnych miejscowościach na terenie gminy przeważa zabudowa jednorodzinna i zagrodowa będąca w posiadaniu prywatnych właścicieli i spełniająca funkcje mieszkalne, gospodarcze i produkcyjne.

Istotnym elementem kulturowego krajobrazu gminy są niewątpliwie miejsca kultu religijnego, do których należy zaliczyć kościół pw. WNMP i św. Mikołaja w Dzierążni oraz kościół rzym. – kat. pw. Św. Stanisława Biskupa w Krynicach wpisane do Rejestru Zabytków oraz Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Krynice. Krajobraz gminy tworzą również przydrożne krzyże i kapliczki.

Dbaniem o należyty stan zachowania oraz ich obejście zajmują się najczęściej mieszkańcy poszczególnych miejscowości.

Obsługę mieszkańców gminy na poziomie lokalnym pełni miejscowość Krynice, gdzie znajduje się administracja samorządowa oraz instytucje i obiekty użyteczności publicznej. Obsługą ludności na poziomie ponadlokalnym zajmuje się powiat Tomaszów Lubelski.

5.2. Zabytki nieruchome

Zabytek nieruchomy to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będący dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje podstawowe formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
- uznanie za Pomnik Historii
- utworzenie Parku Kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a także w decyzjach administracyjnych.

Na obszarze gminy Krynice funkcjonują jedynie dwie z ww. form, do których należy wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.2.1. Zabytki dworsko – parkowe

Na terenie gminy Krynice znajdują się trzy zespoły pałacowo – dworskie. Wykaz zespołów i przylegających do nich parków przedstawia poniższa tabela.

L.p.	Obiekt	Datowanie	Miejscowość
1.	Zespół pałacowy	1890	Dzierążnia
2.	Zespół dworski	XIX	Krynice
3.	Zespół dworski	poł. XIX	Zwiartów

W miejscowości Dzierążnia znajduje się zespół pałacowy datowany na lata 1890. Pałac został wzniesiony przez Ignacego Rudnickiego. W 1944 roku pałac przeszedł na Skarb Państwa, gdzie pełnił rolę szkoły. W roku 2007 został oddany w ręce prywatne. Pałac jest murowany, zbudowany na planie prostokąta, eklektyczny. Parterowy, z nadbudowanym od strony południowej pięterkiem, podpiwniczony. Stan zachowania pałacu i obejścia wokół niego jest bardzo dobry.

Na terenie gminy Krynice istnieją pozostałości po zespole dworskim w miejscowości Krynice. Stan zachowania zespołu dworskiego obejmuje ruiny dworu oraz park. Ruiny dworu, który w tamtych czasach wzniesiony był z cegły usytuowane są na wzniesieniu, do których prowadzi droga przez park. Stan zachowania dworu jest w złym stanie. Pozbawiony bieżącej pielęgnacji stopniowo ulega degradacji. Walory parku dworskiego mimo upływu czasu posiadają znaczne wartości przyrodniczo krajobrazowe.

W miejscowości Zwiartów znajdują się ruiny dworu. Powstanie dworu datuje się na połowę XIX w. Dwór był w posiadaniu Stanisława Deboli a następnie

przeszedł w ręce Makomaskich. Po II wojnie światowej budynek był użytkowany na potrzeby szkoły. Obecnie dwór znajduje się w posiadaniu prywatnego właściciela i stan jego zachowania uległ znacznej poprawie i jest w trakcie odbudowy.

5.2.2. Zabytki sakralne

Na terenie Gminy zachowały się takie obiekty jak kościół WNMP i św. Mikołaja w Dzierążni wraz z cmentarzem i kaplicą Makomaskich, kościół parafialny oraz organy w kościele pw. św. Stanisława Biskupa w Krynicach. Obiekty znajdują się w dobrym stanie technicznym. Konserwacji wymagają dobra znajdujące się na wyposażeniu. Ponadto zabytkami sakralnymi znajdującymi się na terenie gminy Krynice są niewątpliwie przydrożne krzyże i kapliczki otoczone dbałością i kultem miejscowej ludności.

5.2.3. Cmentarze

Na obszarze gminy znajdują się następujące cmentarze:

L.p.	Obiekt	Datowanie	Miejscowość
1.	Cmentarz wojenny	1939	Antoniówka
2.	Cmentarz kościelny	pocz. XIX	Dzierążnia
3.	Cmentarz parafialny	pocz. XIX	Dzierążnia
4.	Cmentarz parafialny	pocz. XIX	Krynice

5.2.4. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Krynice znajduje się pięć zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Obiekty te są najcenniejszym walorem zabytkowym,

krajobrazowym i religijnym na terenie gminy Krynice. Obiekty objęte są ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

L.p.	Obiekt	Lokalizacja	Nr rejestru WKZ
1.	Zespół kościoła parafialnego: Kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja; cmentarz kościelny; dzwonnica; ogrodzenie z kapliczkami; plebania	Dzierążnia	A/1484
2.	Zespół pałacowy: pałac, oficyna, park	Dzierążnia	A/1490
3.	Kościół rzym. – kat. pw. św. Stanisława Biskupa w Krynicach	Krynice	A/1685
4.	Zespół dworski: ruina dworu, park	Krynice	A/1591
5.	Zespół dworski: dwór (ruina), spichrz (ruina), park	Zwiartów	A/1568

5.2.5. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Krynice znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Warownia krynicka została zobrazowana na osiemnastowiecznych mapach jako obiekt czworoboczny z dworem

i zabudowaniami na majdanie o powierzchni ok 1,8 ha. Stanowisko zostało zaewidencjonowane pod numerem AZP 91-89/16-10 w miejscowości Krynice.

L.p.	Obiekt	Lokalizacja	Nr rejestru WZK
1.	Założenie obronno - rezydencjonalne	Krynice	C/170

5.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna Ewidencja Zabytków stanowi podstawę do sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz do ustalania zapisów formy ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Jest to dokument otwarty i powinien podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na uzupełnieniu go o kolejne budynki i inne zabytki nieruchomości oraz na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz obiektów, które przestały być zabytkiem.

Zakres gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- stanowiska archeologiczne,
- historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne,
- inne zabytki wyznaczone przez Wójta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem zabytków.

Zaktualizowany spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w gminie Krynice przedstawia poniższa tabela

L.p.	Miejscowość	Rodzaj zabytku	Datowanie	Forma Ochrony
1.	Antoniówka	Cmentarz wojenny	Rok 1939	Ewid. Zabytków WKZ
2.	Dąbrowa	Kapliczka przydrożna murowana św. Antoniego	Rok 1860	GEZ
3.	Dąbrowa	Figura św. Józefa na postumencie	Pocz. XX w.	GEZ
4.	Dąbrowa	Krzyż kamienny z figurką w niszy	Pocz. XX w.	GEZ
5.	Dzierążnia	Kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja	Rok 1769	Rejestr zabytków WKZ
6.	Dzierążnia	Dzwonnica z kapliczką	Rok 1817	Rejestr zabytków WKZ
7.	Dzierążnia	Plebania	Rok 1934	Rejestr zabytków WKZ
8.	Dzierążnia	Ogrodzenie z	Rok 1905	Rejestr

		kaplicami		zabytków WKZ
9.	Dzierążnia	Nagrobki przy kościółce	XIX w.	Rejestr zabytków WKZ
10	Dzierążnia	Cmentarz przykościelny	Poł. XVIII – XX w.	Rejestr zabytków WKZ
11	Dzierążnia	Pałac	Rok 1890	Rejestr zabytków WKZ
12	Dzierążnia	Oficyna	k. XVIII w., 1920 rok	Rejestr zabytków WKZ
13	Dzierążnia	Park	k. XVIII, XX w.	Rejestr zabytków WKZ
14	Dzierążnia	Ogrody	XVIII-XX	Rejestr zabytków WKZ
15	Dzierążnia	Kaplica grobowa Makomaskich	Rok 1828	Ewid. Zabytków WKZ
16	Dzierążnia	Spichlerz dworski	XIX w.	Ewid. Zabytków WKZ
17	Dzierążnia	Cmentarz	Pocz. XIX	Ewid.

		parafialny		Zabytków WKZ
18	Krynice	Ruiny dworu	1 poł. XIX	Rejestr zabytków WKZ
19	Krynice	Park	1 poł. XIX	Rejestr zabytków WKZ
20	Krynice	Kościół par. rzym.- kat. pw. Św. Stanisława Biskupa	Rok 1920	Rejestr zabytków WZK
21	Krynice	Cmentarz parafialny	Pocz. XIX	Ewid. Zabytków WKZ
22	Krynice	Figura MB Różańcowej na kam. postumencie	Rok 1930	GEZ
23	Krynice	Organy w kościele par. św. Stanisława Biskupa	k. XIX	GEZ
24	Kryniczki	Park dworski	XIX w.	Ewid. Zabytków WKZ
25	Majdan – Sielec	Figurka św. Antoniego na kamiennym postumencie	Pocz. XX	GEZ

26	Majdan Krynicki	Krzyż kamienny na postumencie z figurką w niszy	Rok 1905	GEZ
27	Majdan Krynicki	Krzyż żelazny na kamiennym postumencie, z figurką w niszy	Rok 1905	GEZ
28	Polanówka	Krzyż żelazny na kamiennym postumencie	Pocz. XX w.	GEZ
29	Polany	Krzyż żelazny na kamiennym postumencie	Rok 1906	GEZ
30	Romanówka	Krzyż przydrożny kamienny na postumencie	Rok 1907	GEZ
31	Sielec	Założenie folwarczne	XIX w.	Ewid. Zabytków WZK
32	Zaboreczno	Krzyż kamienny na postumencie	Rok 1935	GEZ
33	Zadnoga	Krzyż kamienny na postumencie z figurką w niszy	Rok 1906	GEZ
34	Zwiartów	Dwór	Poł. XIX	Rejestr zabytków WKZ

35	Zwiartów	Spichlerz	Poł. XIX	Rejestr zabytków WKZ
36	Zwiartów	Park	Poł. XIX	Rejestr zabytków WKZ
37	Zwiartów - Kolonia	Kapliczka drewniana domkowa św. Jana Nepomucena	Pocz. XX	Ewid. Zabytków WKZ
38	Zwiartów	Młyn drewniany	Rok 1929	GEZ
39	Zwiartów - Kolonia	Figura MB na kamiennym postumencie	Pocz. XX	GEZ
40	Zwiartów - Kolonia	Kapliczka słupowo – brogowa, drewniana	Pocz. XX w.	GEZ

5.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Krynice znajdują się 212 zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, które są śladem działalności ludzkiej w przeszłości. Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem.

Wykaz stanowisk archeologicznych w poszczególnych miejscowościach przedstawia się następująco:

Dąbrowa	7 stanowisk
Dzierążnia	29 stanowisk
Huta Dzierążyńska	5 stanowisk
Krynice	38 stanowisk
Majdan Krynicki	6 stanowisk
Majdan – Sielec	2 stanowiska
Polanówka	16 stanowisk
Polany	36 stanowisk
Romanówka	13 stanowisk
Zadnoga	23 stanowiska
Zwiartów	37 stanowisk

Badania Archeologicznego Zdjęcia Polski /AZP/ przeprowadzone zostały w obszarach: 92-88, 91-89, 91-88, 92-90, 92-89. Dokumentują one dość liczne występujące ślady osadnictwa ze wszystkich epok – od epoki kamiennej aż po okres nowożytny.

Wykaz i specyfikacja stanowisk archeologicznych.

Oznaczenia tabel:

Chronologia

P – paleolit

N – neolit

EN – eneolit

EK – epoka kamienia

BW – wczesny okres epoki brązu

B – epoka brązu

L – okres lateński

RZ – wpływów rzymskich

NOW – nowożytna

WS – wczesnego średniowiecza

S – średniowiecze

XXX – pradzieje nieokreślone

Wykaz stanowisk na obszarze 92-90

Nr stan. na ob.	Miejscowość	Nr stan. w msc.	Chronologia
1	Dzierążnia	1	RZ
2	Huta Dzierążyńska	2	XXX
3	Huta Dzierążyńska	3	XXX
4	Zwiartów	1	XXX
5	Zwiartów	2	B
6	Zwiartów	3	XXX
7	Zwiartów	4	XXX
8	Zwiartów	5	N
9	Zwiartów	6	B/WS
10	Zwiartów	7	RZ
11	Zwiartów	8	WS/XXX
12	Zwiartów	9	N/B/RZ/XXX
13	Zwiartów	10	WS/XXX/S
14	Zwiartów	11	B/BW/WS/XXX
15	Zwiartów	12	WS/XXX
16	Zwiartów	13	B
17	Zwiartów	14	RZ/WS/XXX
18	Zwiartów	15	BW
19	Dzierążnia	2	RZ/WS/XXX
20	Dzierążnia	3	XXX
21	Dzierążnia	4	RZ/WS/XXX
22	Dzierążnia	5	XXX

23	Dzierążnia	6	XXX
24	Dzierążnia	7	N/WS/XXX
25	Dzierążnia	8	XXX
26	Huta Dzierążyńska	4	WS/XXX
27	Huta Dzierążyńska	5	XXX
28	Dzierążnia	9	XXX
29	Dzierążnia	10	XXX
30	Dzierążnia	11	WS/XXX
31	Dzierążnia	12	B
32	Dzierążnia	13	XXX
33	Dzierążnia	14	XXX
34	Dzierążnia	15	BW/RZ/WS/XXX
35	Dzierążnia	16	N/B/XXX
36	Dzierążnia	17	XXX
37	Zwiartów	16	N/XXX
38	Zwiartów	17	N/WS/XXX

Wykaz stanowisk na obszarze 92-89

Nr stan. na ob.	Miejscowość	Nr stan. w msc.	Chronologia
15	Kol. Partyzantów	1	N/WS
16	Kol. Partyzantów	2	WS
17	Kol. Partyzantów	3	B
18	Kol. Partyzantów	4	WS
24	Kol. Partyzantów	5	N/B
25	Kol. Partyzantów	6	N
26	Kol. Partyzantów	7	B
27	Kol. Partyzantów	8	B/WS

Wykaz stanowisk na obszarze 92-88

Nr stan. na ob.	Miejscowość	Nr stan. w msc.	Chronologia
30	Zaboreczno	1	N
31	Zaboreczno	2	N

Wykaz stanowisk na obszarze 91-89

Nr stan. na ob.	Miejscowość	Nr stan. w msc.	Chronologia
1	Krynice	1	XXX
2	Krynice	2	XXX
3	Krynice	3	N
4	Krynice	4	XXX
5	Krynice	5	XXX
6	Polanówka	1	XXX
7	Polanówka	2	XXX
8	Polanówka	3	XXX
9	Polanówka	4	XXX
10	Polanówka	5	EN
11	Polanówka	6	NOW
12	Krynice	6	XXX
13	Krynice	7	XXX
14	Krynice	8	B/RZ/XXX
15	Krynice	9	N/B/WS/XXX
16	Krynice	10	XXX
17	Krynice	11	B
18	Krynice	12	BW/XXX
19	Krynice	13	XXX
20	Krynice	14	XXX
21	Krynice	15	XXX
22	Krynice	16	EK
23	Krynice	17	WS/XXX
24	Krynice	18	S
25	Krynice	19	S/XXX
26	Krynice	20	WS/S
27	Krynice	21	EK
28	Krynice	22	RZ/WS/S
29	Krynice	23	WS/S/XXX
30	Majdan Krynicki	1	XXX
31	Majdan Krynicki	2	XXX
32	Majdan Krynicki	3	XXX
33	Majdan Krynicki	4	WS/XX
34	Majdan Krynicki	5	WS
47	Dąbrowa	1	WS/S
48	Dąbrowa	2	B
49	Dąbrowa	3	N/WS
50	Dąbrowa	4	XXX

51	Dąbrowa	5	B
52	Majdan - Sielec	1	B/WS
53	Polanówka	7	BW
54	Polanówka	8	N
55	Polanówka	9	BW/XXX
56	Polanówka	10	B/WS
57	Polanówka	11	B
58	Polanówka	12	XXX
59	Polany	1	XXX
60	Polany	2	N
61	Polany	3	WS/S
62	Polany	4	B/RZ/WS
63	Polany	5	B/RZ/WS/XXX
64	Polany	6	B/WS
65	Polany	7	B/WS/XXX
66	Polany	8	BW/B/WS/XXX
67	Polany	9	XXX
68	Polany	10	XXX
69	Polany	11	XXX
70	Romanówka	1	N
71	Romanówka	2	S
72	Romanówka	3	B/L/WS
73	Romanówka	4	WS
74	Romanówka	5	N/WS
75	Romanówka	6	N/B/WS/XXX
76	Zadnoga	1	BW/B/WS/XXX
77	Zadnoga	2	N/XXX/B
78	Zadnoga	3	XXX/B
79	Zadnoga	4	WS/S
80	Zadnoga	5	BW
81	Zadnoga	6	RZ/WS/S
82	Zadnoga	7	BW/RZ/WS/S
83	Zadnoga	8	BW
84	Zadnoga	9	XXX
85	Krynice	24	

Wykaz stanowisk na obszarze 91-88

Nr stan. na ob.	Miejscowość	Nr stan. w msc.	Chronologia
75	Polany	12	B/WS/XXX
76	Polany	13	BW/WS
77	Polany	14	B
78	Polany	15	BW
79	Polany	16	BW
80	Polany	17	B
81	Polany	18	BW
82	Polany	19	B

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Krynice obejmują

- Kościół i cmentarz przykościelny w Dzierążni
- Pałac w Dzierążni
- Kościół parafialny w Krynicach
- Ruiny dworu w Krynicach
- Dwór oraz spichrz w Zwiartowie

5.6. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO (z października 2003r .) dziedzictwo niematerialne rozumiane jest jako zwyczaj, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne charakteryzuje się tym, że jest przekazywane z pokolenia na pokolenia i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej

społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o regionie i związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Gmina Krynice odpowiedzialna jest za realizację zadań z zakresu kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie gminy, co wynika z jej obowiązku ustawowego. W sferze kultury Gmina Krynice prowadzi działalność głównie poprzez swoją jednostkę organizacyjną Gminny Ośrodek Kultury.

Gminny Ośrodek Kultury w Krynicach jest instytucją upowszechniania kultury, powołaną do realizacji zadań Gminy z zakresu kultury. Jego działalność ma na celu rozwijanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców oraz upowszechnianie i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego. Gminny Ośrodek Kultury wspiera zespoły artystyczne z gminy, organizuje czas wolny dzieciom, kultywuje tradycje oraz miejscowe obrzędy, organizuje imprezy artystyczno- rozrywkowe dla mieszkańców gminy. Istotnym aspektem działalności Ośrodka Kultury jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez organizację imprez okolicznościowych, promowanie twórców ludowych, zaangażowanie w organizację uroczystości patriotycznych. Warto podkreślić, że Gminny Ośrodek Kultury sprawuje opiekę nad zespołami ludowymi oraz Kołami Gospodyń Wiejskich działającymi na terenie gminy.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy

W celu sprecyzowania priorytetów i kierunków działań *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice na lata 2023-2026* oraz określenia możliwości prowadzenia ochrony i promocji zabytków Gminy sporządzono uproszczoną analizę SWOT.

Analiza ta jest narzędziem służącym do określenia mocnych i słabych stron (czynników wewnętrznych) oraz szans i zagrożeń (czynników zewnętrznych) dziedzictwa kulturowego.

Silne strony:

- zasób zabytkowy zawierający interesujące przykłady architektury sakralnej,
- bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe, atrakcyjność zasobów przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych,
- bliska odległość od Zamościa (duży ośrodek turystyczny),
- wysokie walory krajobrazowe gminy – m.in. wąwozy lessowe,
- szczególna dbałość mieszkańców o miejsca kultu,
- działania Gminnego Ośrodka Kultury, Gminnej Biblioteki oraz zespołów ludowych.

Słabe strony:

- pogarszający się stan techniczny części obiektów zabytkowych,
- brak środków finansowych do rewitalizacji i odnowy obiektów zabytkowych,
- trudny dostęp do źródeł finansowania opieki nad zabytkami i rozwoju infrastruktury turystycznej,
- słaba ekspozycja najważniejszych obiektów zabytkowych gminy,

- niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych,
- brak bazy turystycznej w tym miejsc noclegowych i gastronomicznych.

Szanse:

- wykorzystanie środków zewnętrznych (m.in. z UE) na rozwój kultury,
- udzielenie wsparcia dla Gminnego Ośrodka Kultury, Gminnej Biblioteki Publicznej oraz dla Kół Gospodyń Wiejskich,
- wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe.

Zagrożenia:

- postępująca degradacja zasobów kulturowych gminy,
- niewystarczające środki na renowacje obiektów zabytkowych,
- niska świadomość mieszkańców gminy na temat skarbów kultury, dziedzictwa kulturowego i tradycji charakteryzujących gminę,
- zanikanie elementów krajobrazu kulturowego i dziedzictwa niematerialnego.

7. Założenia programowe

Program opieki nad zabytkami gminy Krynice służy ochronie lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Głównym beneficjentem programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Istotnym aspektem jest zmiana świadomości właścicieli zabytkowych obiektów, którzy mogą w istotny sposób przyczynić się do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego. Program ma służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania

i promowania dziedzictwa kulturowego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że materialna wartość zabytków związana jest ściśle z aspektami niematerialnymi, które pozwalają budować lokalną świadomość obszaru kształtowanego przez dziesiątki pokoleń mieszkańców gminy.

7.1. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

W toku analizy określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice, a mianowicie:

Priorytet I

Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych.

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu
 - prowadzenie prac remontowych, konserwatorskich na obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy,
 - współpraca ze szkołami w ramach opieki nad pomnikami i miejscami pamięci,
 - podejmowanie starań o uzyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy pochodzących ze środków unijnych i budżetu państwa.

Priorytet II

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

- Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy
 - promocja turystyczna zabytków położonych na terenie gminy
- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego

- przestrzeganie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określoną w planie zagospodarowania przestrzennego gminy,
- walka z samowolami budowlanymi – reagowanie na przebudowy, rozbudowy, wszelkie przekształcenia obiektów znajdujących się w GEZ bez uzgodnień z władzami gminy i urzędem konserwatorskim.

Priorytet III

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

- Ochrona walorów środowiska przyrodniczego i środowiska kulturowego
 - utrzymywanie niezaburzonych panoram widokowych na kompleksy leśne, parki oraz obiekty zabytkowe poprzez aktualizację miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy,
 - sprzyjanie rozwojowi atrakcyjności terenów rekreacyjnych poprzez współpracę z właścicielami obiektów zabytkowych,
 - ustawienie tablic informacyjnych o obiektach zabytkowych znajdujących się na terenie gminy,
 - aktualizacja informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy Krynice w prowadzonym przez Urząd Gminy portalu internetowym poprzez stałe poszerzanie zawartości portalu internetowego wiadomości na temat historii gminy, wartości zasobów dziedzictwa kulturowego, potrzeb ochrony i tradycji lokalnych.
- Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego w gminie

- aktualizacja Strategii rozwoju gminy Krynice na lata 2021-2030 ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy,
- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków na podstawie cyklicznych przeglądów stanu zachowania i zagospodarowania zabytków.

Źródłami finansowania zadań wchodzących w zakres opieki nad zabytkami oraz ochrony dziedzictwa kulturowego mogą być środki:

- 1) budżetu samorządu gminnego
- 2) dotacji unijnych
- 3) dotacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego
- 4) dotacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- 5) dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice na lata 2023-2026.

Władze samorządowe mają do dyspozycji liczne instrumenty bezpośredniego i pośredniego oddziaływania, w tym zwłaszcza finansowe wspieranie określonych przedsięwzięć, sporządzanie miejscowych planów przestrzennego zagospodarowania gminy, inspirowanie działań niezależnych podmiotów społecznych, gospodarczych i politycznych informowanie środowisk, opinii publicznej, władz państwowych o zamiarach i wpływie na politykę kulturalną.

Zadania określone w Programie ochrony zabytków będą realizowane w wyniku podjęcia następujących działań:

- ścisłej współpracy władz samorządowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz właścicielami i użytkownikami obiektów

zabytkowych, parafiami, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi

- działania własne władz samorządowych:
 - finansowanie instytucji kultury, dotacje, system ulg finansowych
 - wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością lub użytkowanych przez gminę,
 - tworzenie prawa miejscowego,
 - realizacja projektów i programów miejscowych,
 - działania w ramach programów dofinansowanych z funduszy Unii Europejskiej
 - działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne.

Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy. Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice na lata 2023-2026.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójta ma obowiązek przedstawienia sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawił je Radzie Gminy.

Odbiorcą programu jest społeczność lokalna aby bezpośrednio odczuć efekty jego wdrażania. Program obejmuje nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych ale wszystkich mieszkańców gminy Krynice. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania , wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krynice

Sposób finansowania opieki nad zabytkami zawarto w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakłada on obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami, mogą być realizowane z uwzględnieniem środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Unii Europejskiej (Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko),
- Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji,

- Funduszy prywatnych – z budżetu osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych, środków pochodzących ze zbiórek i ofiarności publicznej, itp.

11. Aktualizacja programu

W miarę realizacji zadań i poszczególnych projektów może nastąpić naturalna potrzeba aktualizacji czteroletniego programu ochrony zabytków i opieki na Zabytkami dla Gminy Krynice. Przyczyny takich zmian wiązać się mogą z nowymi wymogami formalnymi dotyczącymi programu, dostosowania go do ujawnionych w trakcie realizacji programu nowych zamierzeń właścicieli zabytków lub pojawienia się nowych możliwości prawnych. W związku z tym program może być aktualizowany odrębnie dla poszczególnych zadań, obejmując zmiany w ich zakresie lub też poszerzany o nowe zadania wynikłe z bieżących potrzeb. Wszelkie zmiany powinny być opiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie i zatwierdzone uchwałami Rady Gminy.